

PLATON'UN DEVLET DİYALOĞU BAĞLAMINDA EĞİTİM ANLAYIŞI*

Plato's Educational Conception in The Context of His Dialogue 'Republic'

Elife Kılıç**

ÖZET

Platon'un Devlet Diyalogu bağlamında eğitim anlayışını analiz edeceğimiz bu yazıda, eğitimin filozofun felsefesindeki yerini de belirlemeye çalışacağız. İdealizmin kurucusu sayılan Platon, felsefesi kadar eğitim anlayışıyla da incelenmeye değer olduğundan, araştırmamızın iskeletini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Devlet başta olmak üzere konuyla ilgili diğer eserler incelenecektir. Platon'un nasıl bir eğitim süreci önerdiği, temel eğitim alanları, eğitimde idealizmin önemi, Yunandaki eğitim anlayışı inceleyeceğimiz konular arasındadır. Filozofun devlet ve eğitim ilişkisi görüşlerini içeren en önemli eserlerden biri olan Devlet diyalogunda ideal devlet temelde üç sınıftan oluşmakta ve bunların eğitimi de farklı olmaktadır. Eğitimin amacı, bireyin ruhunu değiştirmek, diyen filozofa göre, eğitim, devletin elinde olmalıdır. İdeal devlet oluştuktan sonra, ideal eğitim sağlanmalıdır. Eğitim alanları olarak; müzik eğitimi, jimnastik, matematik temel eğitim alanlarındandır. Doğru bir eğitimin son amacı ise bireyi, iyi ideasına ulaştırmaktır. Eğitim, bireye erdem kazandırır, ruhuna uyum sağlar.

Anahtar Kelimeler: Platon, eğitim, devlet, felsefe, eğitim felsefesi.

ABSTRACT

In my paper, I'm going to analyse the Plato's educational conception in the context of his dialogue 'Republic', thus trying to determine the place of education in his philosophy. Plato, as being the founder of idealism, will form up the skeleton of my project since he is as worthy of being studied for his educational conception as his philosophy. Among the subjects which I'll review are Plato's suggestion on the process of education, basic educational areas, state-education relation, the importance of idealism in education and the educational conception in Greece. One of the important works which comprises Plato's views in relation with these two above quoted areas is

* Bu çalışma, 2010 yılında İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaöğretim Alan Öğretmenliği, Tezsiz Yüksek Lisans programında hazırlanan Platon'un Devlet Diyalogu Bağlamında Eğitim Anlayışı adlı proje çalışmasına dayanılarak yer yer değişikliklerle beraber oluşturulmuştur.

** Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, Felsefe Bölümü. E-posta: elifekilic34@gmail.com, elife.kilic@istanbul.edu.tr

his 'Republic', so I'll make a special emphasis on his conception of an Ideal State, particularly. Primarily an ideal state is constituted by three classes. The aim of the education is to convert of the individual; therefore education, for him, should be under the control of the state. After an ideal state is attained, an ideal education should be provided. Music, mathematics and physical training are basic educational areas. The purpose of a correct education is to lead the individual to the idea of good. Education causes individual to acquire virtue, and give his spirit a serenity.

Key Words: Plato, education, state, philosophy, philosophy of education.

Platon'un Eğitim Anlayışı

Platon'un eğitim anlayışına bakmadan önce, eğitim felsefesine temel yaklaşımları ve özellikle Platon'un yaklaşımına temel oluşturmuş felsefi yaklaşıma kısaca değinmekte fayda vardır. Özellikle, geçmişten bugüne eğitim, felsefi akımlarla yakından ilişkili olmuştur. Eğitim programları hazırlanırken, felsefi akımların çeşitli özelliklerinden yararlanılmışlardır. Çünkü eğitim, çeşitli felsefi ekolleri temelinde taşımaktadır. Peki, bu felsefi akımlar nelerdir? Bunların başlıcaları arasında, idealizm, pragmatizm, realizm sayılabilir.¹

Pragmatizm, Charles S. Peirce'in geliştirdiği ve daha sonraları William James ve John Dewey'in çabalarıyla yaygınlaştırılan ve zenginleştirilen bir Amerikan felsefesidir. Peirce'a göre, bilgiye giden tek yol, bilimsel yöntemdir, doğrulanabilir bilgi de gözlem ve deneysel tecrübe ile kazanılabilir. Böylece, hakikat deneysel tecrübeden doğar. Ayrıca, pragmatizmin süreçten çok ürünle ilgilendiğini de söyleyebiliriz. Pragmatizm, felsefede empirizmi temsil eder ve olgulara, somut yaşantıya sıkı sıkıya bağlıdır. Pragmatizme göre, eğitim, gelişmedir ve eğitsel süreç ise sürekli bir yeniden düzenleme, yeniden inşa etmedir. Buna göre, çocuğun belli yetenekleri vardır ve eğitim, bunları geliştirmeyi sağlamalıdır. Pragmatizmde farklı türler vardır. Bunlardan bazıları, öğrenmede kitaplara ağırlık verirken diğerleri ise somut yaşantıya ağırlık verir. Nesnel bir hakikatin olmayıp, hakikatin yararlı olan şey olduğunu savunan pragmatistler için bireyler ön plandadır.² Problem çözme, tecrübe yine en önemli kavramları arasındadır.

Çalışmamız için, asıl önemli olan ve konu açısından incelenmeye değer olan idealizmdir. Çünkü eğitim anlayışını incelediğimiz Platon, idealizmin kurucusu (Batı eğitim çizgisinde) ve en önemli temsilcisidir. Zira Platon, hakikatin tinsel olduğunu savunur. İdealizmin en önemli ilkesi, insanın ve dünyanın evrensel ruhun parçaları

¹ Bknz. Gerald L. Gutek, Eğitim Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar, çev. Nesrin Kale, 3. bs., Ankara, Ütopya Yayınları, 2006, s. 56 Ayrıca felsefi akımlarla ilgili bilgi için bakınız K. Adjukiewicz, Felsefeye Giriş: Temel Kavramlar ve Kuramlar, Çev. Ahmet Cevizci, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1994, s. 31-54.

² Sabri Büyükdüvenci, "Pragmatizm ve Eğitim," (Çevrimiçi) http://dergiler.ankara.edu.tr/5_Nisan_2009

olduğu görüşüne dayanır.³ Dolayısıyla, realizme zıt düşünürler, çünkü hakikati somut bir evren anlayışında değil, tinsel bir varlık düzeninde görürler. Doğru ve güzel, evrende değişmeyen sürekli unsurlardır.

İdealizmi konu alan eğitim anlayışı, konu ağırlıklı bir müfredat programı savunurlar. Bu konular da felsefi, dinsel, tarihsel, edebi, sanatsal eserlerden çıkarılan doğruları içerir. İdealizme göre, eğitim, insandaki potansiyeli geliştirmek için onu güdülemelidir. Öğrenme ise, öğrenen kişinin zihnindeki doğruları hatırlamasına yardımcı eder. Öğretmen, ahlaki ve kültürel bir model olmalıdır.⁴ Burada dikkat çeken bir özellik, öğrenen kişinin zaten hakikati bildiği, fakat bunu hatırlaması gerektiğidir. Dolayısıyla zihin, baştan boş bir levha değildir. Yani deneycilerin dediği gibi tek tek tecrübelerle dolmaz. Bu anlayış Platon'un bilgi felsefesiyle de yakından ilişkilidir. Çünkü hatırlarsak, o ruhun hakikati bildiğini fakat dünyaya düşünce unuttuğunu ve ancak eğitimle yönünün idealara döndürülmesi gerektiğini savunmuştu. Bu bağlamda eğitim de bir hatırlama işine dönmektedir.

İdealizmin ilkesi ve Platon'un da dile getirdiği eğitim açısından nitelikli eserlerin okutulması, bugün de başvurulan bir yöntemdir. Bugün öğrencilerin okuması için belirlenen ve klasik eserlerden seçilen yüz temel eser öğrencilere sunulmaktadır.

Felsefi akımlara kısaca baktıktan sonra, şimdi Platon'un eğitim anlayışını inceleyeceğiz. Devlet VI. ve VII. Kitap'ta bekçi olarak eğitimden geçip yetişenlerin daha üst düzeydeki "felsefe" eğitimini anlatan Platon, V. Kitap'ta ise kadınların eğitiminden bahsetmektedir.

Platon, eğitim görüşünü açıklamaya başlarken "Eğitim nasıl olmalı?" diye sorar. Burada, döneminde önemli eğitim alanları olan beden için jimnastik, ruh için müziği onaylamaktadır.⁵ Aşağıda sırayla öncelikle Eğitim Alanları; Müzik Eğitimi, Beden Eğitimi, Matematik Eğitimi, Astronomi Eğitimi, daha sonra Eğitimin Amacı, Eğitimin Faydaları ve Bireylerin Eğitimi; Çocukların Eğitimi, Kadınların Eğitimi, Bekçilerin Eğitimi ile Yöneticilerin Eğitimi ele alınmaktadır.

1-Eğitim Alanları

Platon, hem felsefede hem de eğitimde ortaya koyduğu sistemli yapıyla önemini geçmişte olduğu gibi günümüzde de korumaktadır. İdeal devlet anlayışında, adaletin önemini belirttikten sonra, devletin eğitime önem vermesi gerektiğini açıklar. Eğitimin amacı, yetiştirilecek bireyin sahip olması gereken vasıfları bireye kazandırmaktır ve bunu çoğunlukla devlet belirler. Bu amaçlar ise toplum ve devletin çıkarlarına ve isteklerine göre belirlenir.

³ Gutek, Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar, s. 15.

⁴ A.e., s. 33-34

⁵ Platon, Devlet, Çev. Cenk Saraçoğlu, Veysel Atayman, 3. Bs., Bordo Siyah, İstanbul, 2006, 376e.

Platon'un Devlet eserinde eğitimin tüm güçlerinden yola çıkarak en iyi eğitim ve kültür alanlarını ele aldığı⁶ görülmektedir.

a) Müzik Eğitimi

Platon, döneminin de etkisiyle müzik ve beden eğitimine öncelik verir. Müzik eğitimine aynı zamanda anlatıları (hikâyeleri) de katar ve bunlardan önce masalların çocuklara anlatılması gerektiğini söyler. Masallar çoğunlukla gerçek olmayan şeyleri içerirler, ama çocuk eğitiminde ilk sırada yer almaları gerekir. "Çocukların önce masallarla eğitime başlaması gerektiğini bilmiyor musun?"⁷ Anlatılacak bu masalların da bir denetim altında tutulması gerektiğini ancak iyi masalların çocuklara anlatılacağını ifade eder. Dolayısıyla her istenilen masala izin verilmeyecektir:

"O zaman öncelikli görevimiz, şu masal anlatıcı ozanlar üzerinde denetim kurmak olacaktır. İyi masallara izin verecek, kötü masalları yasaklayacak bir denetim olmalı bu. Sonra annelere ve dadılara çocuklara bizim onay verdiğimiz masalları anlattırmalıyız. Böylelikle çocukların bedeninden daha çok, masallarla onların kafalarını biçimlendirmeliyiz."⁸

Homeros, Hesiodos gibi ozanların anlattığı masallar Tanrılar ve kahramanları kötü gösterdiğinden yasaklanmalıdır. Platon, eğitimle bireyleri biçimlendirmek istemektedir. Böylece, otoriter bir eğitimi savunmaktadır. Bu amaçla, toplumdaki ahlaki, dini değerler de öğretilir. Platon'un aşağıda belirttiği gibi, ilk hikâyeler onları erdemli kılacak olanlar olmalıdır.

"Aynı şekilde tanrıların birbirine savaş açtıklarını, entrikalar çevirdiklerini, aralarında kavga ettiklerini onlara anlatmamalıyız. ... Bir çocuk neyin gerçek, neyin mecaz olduğunu anlayamaz; ve bu yaşta edindiği inançlar kemikleşmeye çok müsait olduğu için çocukların ilk duyacakları şeylerin onları erdem yönünde geliştirecek hikâyeler olması çok önemlidir."⁹

Tanrı ile ilgili hikâyelerde ise Tanrı'nın olduğu gibi verilmesi gerekir. Tanrı, gerçekte iyi olduğundan, iyi gösterilmelidir. İyi de yararlıdır ve mutluluğa ulaştırır. "İster destan, ister şarkı isterse de tragedya olsun, doğru olan tanrıyı olduğu gibi göstermektir."¹⁰

⁶ Werner Jaeger, *Paideia; The Ideals of Greek Culture, Volume III, The Conflict of Cultural in the Age of Plato*, Çev. Gilbert Highet, Oxford University Press, Oxford, 1986, s. 227.

⁷ Platon, *Devlet*, 377a

⁸ A.e., 377b-c

⁹ A.e., 378b,d,e

¹⁰ A.e., 379a

Sadece Tanrı değil, öteki dünya ile ilgili de olumsuz şeyler anlatılmamalıdır. Aksi halde bunlar, insanların cesaretini kırar ve böylece savaşta esir düşmekten ve ölümden korkmazlar.

“O zaman insanlara (öteki dünyayla ilgili) bu tür hikâye anlatanları kontrol etmemiz gerekiyor. Onlara Hades’te olup bitenleri öyle rastgele kötülemektense, övmeleri gerektiğini söylemek lazım; çünkü Hades için söyledikleri yalnızca gerçek dışı, teşvik edici olmamakla kalmayıp aynı zamanda savaşçılar için de zararlı olabilecektir.”¹¹

Filozofa göre, koruyucular ya da diğer insanların kendi işlerinin dışındakileri taklit etmemeleri gerekir. Çünkü çocukken yapılan taklitler büyüyünce alışkanlığa dönüşür ve kişinin bedenini, dilini, düşüncesini etkiler. Bu aynı zamanda herkesin yaptığı işle meşgul olması ve bunun yanında başka mesleğe el atmaması gerektiğine götürür bizi. Bugün de daha çocukken insanların hangi alanda yetenekli olduğu bulunmaya, ortaya çıkarılmaya çalışılır ve o yöne yöneltilir. Böylece potansiyellerini geliştirmeleri sağlanır. Öğrencilerin kabiliyetlerini ortaya çıkarmak için, çeşitli anket ve testler yapılmaktadır. Çünkü her insanın başarılı olabileceği en az bir meslek vardır ve önemli olan bunu ortaya çıkararak geliştirmektir.

Müzik eğitiminde, makam ve ritim söze uymalıdır. Ayrıca hüznü şarkılar, öğretilmemelidir. Bu bağlamda, müzik enstrümanlarını da inceleyen Platon lyra, kithara ve syrinks’i uygun bulmaktadır. İyi ritim, uyumluluğa işaret ederken, kötü ritim de uyumsuzluğun işaretidir. “Çirkinlik, uyumsuzluk kötü ritim ve kötü karakterden bağımsız düşünülemezler; güzellik ve uyum ise iyiliğin ve erdemın kardeşleri ve özdeşleridir.”¹²

Platon’un eğitimde müziği en önemli araçlardan biri olarak göstermesi onun ruha verdiği değeri bize göstermektedir. “...müzikler önemli eğitim aracıdır çünkü ritim ve makam ruhumuzun derinliklerine kadar sokularak bizi çepeçevre sarar, ona soylu davranış kazandırır. İnsan doğru bir müzik eğitimi almışsa, ruhu da güzelleşir, aksi halde tersi olur.”¹³ Platon, müzikle ilgili verdiği bu düşüncelerden sonra, müziğin amacının güzellik sevgisi olduğunu belirtir. Ruhun, devletin, özelliği olarak uyum çok önemlidir. Bu uyumun sağlanması için, ruhta akıl etkili olmaktadır.

b- Beden Eğitimi

Eğitimin temel alanlarından ikincisi, beden eğitimi yani jimnastiktir. Jimnastik de daha çocukluktan itibaren verilmelidir. Platon’a göre, beden ruhu değil, ruh be-

¹¹ A.e., 386b

¹² A.e., 401a

¹³ A.e., 401d

deni etkilemektedir. Bedenin sağlıklı olması için, yeme ve yaşama tarzlarına dikkat edilmesi gerekmektedir.

“Çeşitlilik orada (müzikte) uçarılığı, düzensizliği doğuruyorsa, burada hastalığı doğurur. Öte yandan, müzikte sadelik, ruhun ölçülü olmasını, jimnastikte sadelik de bedenin sağlıklı olmasını sağlar.”¹⁴

Müzik ve beden eğitimi, ikisi de ruhun eğitilmesi ve geliştirilmesi içindir. Sadece jimnastikle uğraşanlar, fazla kaba olurken, sadece zihinsel, ruhsal eğitim alanlar da fazlaca gevşek olurlar. Bu iki alandan sadece biriyle uğraşmak yeterli değildir. Çünkü biliyoruz ki, ne kadar ruh bedenden üstün tutulsa da yine de insan ruh ve bedenden oluştuğundan ikisi birbirini etkilemektedir. İnsan, bütün olarak gelişmelidir. Sadece ruh ya da sadece bedeniyle değil, ikisini birlikte eğitmeli ve geliştirmelidir. Bu dönemler, bilindiği gibi bedenin ve ruhun gerçekten yeni şekillendiği dönemlerdir. Bu sebeple bu dönemlerde verilen eğitim son derece önemlidir. Toplumun temel değerleri, toplumdaki kurallar da yine bu dönemlerde verilir.

c-Matematik Eğitimi

Zorunlu eğitimlerden biri de Platon'a göre sayı sayma ve hesap yapmadır. Yani günümüzde matematik dediğimiz alandır. Neden matematik zorunlu sayılmıştır? Çünkü matematik, pratik alanda önemli olduğu kadar, zihinsel faaliyet olarak da büyük öneme sahiptir.¹⁵ Bu bilgiyi hem savaşçı hem de filozof (yönetici) öğrenmelidir. Ayrıca savaşla bağlantılı olduğu düşünüldüğünde geometri de öğretilmesi gereken bir eğitim alanını oluşturmaktadır.¹⁶

d-Astronomi Eğitimi

Matematik ve geometri dışında önemli görülen bir alan da astronomi eğitimidir. “...çünkü ayların ve mevsimlerin iyi bilinmesi sadece tarıma ve gemiciliğe yaralar sağlamakla kalmaz, savaşa da katkılar getirir.”¹⁷ Hareketli cisimleri konu edinen astronomi, devletin koruması gereken dördüncü eğitim alanıdır. Astronomi ile yukarıya yönelen insan için bu yeterli değildir. Cisimsel gökyüzünün de ötesine geçmek gerekir.

e-Diyalektik Eğitimi

Diyalektik, yine eğitimde karşımıza çıkan önemli bir alandır. Çünkü diyalektikle tüm algıların yanıltıcılığından kurtularak sadece düşüncenin gücüyle hakikate ulaşılır. Böylece kişi aklıyla iyiyi kavrayana kadar çaba sarf eder ve düşünülebilir olanın

¹⁴ A.e., 404e

¹⁵ A.e., 522e, 523a

¹⁶ A.e., 526d

¹⁷ A.e., 527d

hedefine ulaşır.¹⁸ Diyalektik, karşılıklı soru ve cevaplarla, eksik öğrenilen bilgileri ortaya çıkarmaktır. Sokrates'e dayanan diyalektik yöntemi, böylece bilgilerin sınamasını sağlar. Diyalektik "...önkoşulları aşar ve onu iyice emin ve güvenilir bir şekilde temellendirmek için, ilk başlangıca dönebilir,"¹⁹ Matematik gibi diğer bilimlerin baştan kabul ettiği önkoşulları varken, diyalektiğin olmaması ona avantaj ve imtiyaz tanır. Diyalektikçinin tanımına gelince, "her bir şeyin hakkında kavramsal açık seçikliğe ulaşmış kimse..."²⁰ Diyalektik çok geniş alanda kullanılabilirdiğinden gençlerin eğitiminde de önemli bir yer tutar ancak yine de diyalektik herkese öğretilmemelidir.²¹ Diyalektik belirli bilinç seviyesinde olan gençlere öğretilmelidir.

2-Eğitimin Amacı

Platon'un eğitim anlayışını kısaca inceledikten sonra, şimdi de Platon'un eğitim anlayışında, eğitimin amaçlarını inceleyeceğiz. Ona göre eğitim, insana sadece bilgi aktarmak ya da onu biçimlendirmekle kalmaz, aynı zamanda bunlardan çok daha fazlasını yapar. Eğitim, insanı bir bütün olarak başka bir yöne çevirmek, ruhu belli bir yöne çevirip yönlendirmektir. Bu dönüşümü yaşayan insan, idealar dünyasının gerçek değerlerini kavrar ve dolayısıyla duyular dünyasının önemsiz etkilerinden uzaklaşır.²² Burada eğitimin tanımı ve amacı verilmekle birlikte eğitim, idealara ulaştırma vasıta olarak görüldüğünden önemli bir konuma sahiptir. Platon'un burada öğrenmeyi, ruhu biçimlendirmek ve yönlendirmekle birlikte kullanması ayrıca ilgi çekicidir. Dolayısıyla eğitim, bir anlamda doğru yola sevk eder, demektedir.

"Her bir kişinin ruhundaki bu manevi (zihinsel) gücü ve herkesin öğrenmesini sağlayan organı –tıpkı gözde olduğu gibi, onu nasıl ancak bütün bedenle birlikte karanlıktan aydınlığa doğru döndürebiliyorsa ruhun bütünüyle birlikte, değişen, olmakta-olanın dünyasından çıkıp var olana, evet, var olanın en aydınlık yanına bakmaya, buna dayanabilmeye alışana kadar döndürüp durmalıyız; ancak o en aydınlık şeyin, 'iyi' olduğunu söylemiştik, öyle değil mi?"²³

Böylece Platon, sanki yolunu şaşırmış bir yolcuya doğru yolu göstermeye çalışmayı kast etmektedir. Çünkü buradaki 'döndürme' var olanı tam değiştirmeden sadece yön değiştirmeyi ifade etmektedir. Bu aslında, onun daha önce anlattığımız felsefesiyle de büyük bir uygunluk içindedir. Ruh, dünyaya düşünce, maddi dünyanın etki-

¹⁸ A.e., 532a,b

¹⁹ A.e., 533c

²⁰ A.e., 534b

²¹ Ayhan Bıçak, Felsefenin Kuruluşu, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, s. 218.

²² A.e., s. 485 (dipnot)

²³ A.e., 518c,d

siyle asıl yuvasını, değişmeyen dünyayı bir bakıma hakikati unutmıştır. Dolayısıyla, ona yeniden bu tümelleri, değişmezleri hatırlatacak olan eğitimidir. Ancak, o zaman en yüksek ideaya yani iyi ideasına yükselebilecektir.

Filozof, ayrıca eğitimin insana tamamen bilgiler ekmediğini, ruhun zaten düşünce yetisiyle birlikte doğduğunu ifade etmektedir. Bunu da aşağıdaki satırlardan öğreniyoruz:

“İşte bu nedenle, eğitim ve yetiştirme, bu çevirme (döndürme) işlemine dayanır ve bunun en kolay ve başarılı tarzda yapılması gerekir; ruha görmeyi ‘aşılama’ sanatı değildir bu; aslında ruh o güce sahip olmakla birlikte onu doğru kullanmayı öğrenmemiş olduğu ve bakması gereken yere bakmadığı için, işte bu çevirme (döndürme) işlemini öğretmektir eğitim sanatı.”²⁴

Ruhun sahip olduğu düşünme, öğretme yetisindeki değişikliklerle yani yönlendirme ile ruh doğruya, doğru bilgiye, idealara ulaşacaktır. Burada eğitim, bir sanat olarak tasvir edilmektedir. Sanat olan eğitim, aynı zamanda bir araç olarak görünmektedir. Bu araç neyin aracı, hangi amaç için kullanılıyor diye düşündüğümüzde, ruhun doğru yere yani idealara bakması için araç olduğunu hatırlarız.

Eğitim, Platon'da kökten bir değişme değil, sadece biçimsel bir değişmedir. Çünkü ruh, zaten yetkindir. Dolayısıyla, onun sadece yönünü değiştirmek, asıl hakikati göstermek, duyular dünyasının hakikat olmadığını kavratmak yeterli olacaktır. Oysa Platon'dan sonra, onun öğrencisi olan Aristoteles, hakikat olarak duyular dünyasını gösterecek ve bir anlamda bilimsel bilginin temelini atacaktır. Aristoteles'e göre, tek tek nesnelere gerçek varlıklardır. Ancak, bunlardan tümevarım yöntemiyle gerçek bilgiye, hakikate ulaşırız. Asıl olan bu dünyadır ve hakikati başka yerde aramak gereksizdir. Zira duyu bilgisinin verileri ve akıl bize gerçek bilgiyi verir. Platon, her ne kadar duysal bilgiyi reddetmese de onun için bu sadece gölge ya da yansımadır. Önemli olan, değişmezlerin (ideaların) bilgisini kavramaktır. Dikkat çeken önemli bir husus da Platon'un düşünme gücünü, beden gücünden üstün tutmasıdır. Bu düşünce, aslında onun, insanı ruh ve bedenden oluşan bir varlık olarak görmesi, yani insana bakışıyla yakından ilgilidir. Beden, değişen dünyaya aitken, ruh hakikat dünyasına aittir. Zaten Tanrıdan pay taşıyan yan da, bu ruhtur. Böylece, eğitim sayesinde bireyde var olan yetenekler geliştirilir ve bunun yanında beden ve ruh yeni yetenekler kazanarak topluma faydalı olur. Kötü bir eğitim aldığı da bu birey zararlı olur. “Onların zavallı ruhları, gözlerini çevirdikleri nesnelere ne kadar keskin bakar; çünkü görme güçleri fena değildir, ama sadece kötülüğe hizmet etmeye mecburdur

²⁴ A.e., 518d

(bakışları) o kadar; bu nedenle de ne kadar keskin görünüşlüyseler o kadar büyük felakete yol açarlar.”²⁵ Bu bir bakıma eğitimin ne kadar büyük bir silah olduğunu da göstermektedir.

Eğitimin önemli bir amacı da, daha önce söylediğimiz ruhun üç bölümü arasında uyum sağlamaktır. Ancak o zaman, ruh biçimlenir, eğitim sağlanır. Ruhun bu üç bölümünün ne olduğunu hatırlarsak; akıl (düşünmeyi sağlar), akıl dışı kısım (sevme, acıkma, susamak gibi arzu ve isteklerin olduğu kısım) ve üçüncü olarak da öfke veya kızgınlığın olduğu kısım. İşte bu üç alan arasındaki uyumu da ancak eğitim sağlayacaktır. “...müziğin ve jimnastiğin eğitimi, ruhumuzun bu iki yanını uyum içine sokacaktır; bilimlerle gelişip beslenecek, diğeri ise ikna edilip gevşeyecek makam ve ritmin etkisiyle yatışıp yumuşayacaktır.”²⁶

Ona göre iyi insan, ancak iyi ve yeteneğine uygun şeyleri taklit etmeli ve yalan söylememelidir. Çünkü taklit edilen kötü davranışlar, bir müddet sonra o bireyin karakterine yerleşir.

“İlle de taklit edeceklerse ta çocukluktan beri, kendi işleriyle ilgili olan ve kendilerine yaraşacak cesaretli, ölçülü, dindar figürleri, özgür erkekleri ve bu türden başka şeyleri taklit etsinler... Yoksa insanın çocukken yapmaya başladığı taklitlerin yavaş yavaş birer alışkanlığa dönüştüğü ve bu alışkanlıkların da insanın mizacının ikincil bir parçası olmaya başlayarak onun bedenini, dilini ve düşüncesini etkilediği hiç dikkatini çekmedi mi?”²⁷

Filozofun düşüncesi, bugün öğrenme psikolojisinde, öğrenme yollarından biri olan model almaya benzemektedir. Gözleyerek öğrenme kuramını geliştiren A. Bandura’ya göre, özellikle çocukların çevrelerindeki yetişkinlerin hal ve hareketlerine bakarak öğrenmeleri aşikârdır.²⁸

Müzik ve bedenın amacı, ruhu geliştirmek ve eğitmektir.²⁹ Günümüzde müzik ruh, beden eğitimi ise beden sağlığı için düşünülür. Oysa Platon’a göre, bu ikisinin ortak amacı ruhu geliştirmektir.

Platon için eğitimin amacı, böylece yeteneğine göre bireyleri yetiştirmek, temel eğitim alanlarını (müzik, jimnastik) öğretmek ile ruhun üç bölümü arasındaki uyumu sağlamak, böylece herkesin kendi üzerine düşen görevi yapması yani adaletin sağlanması, bireyin bilgilenmesini sağlamaktır. Eğitimin son ve en önemli amacı ise ruhu idealara yöneltmektir.

²⁵ A.e., 519a

²⁶ A.e., 441d, 442a

²⁷ A.e., 335c, d

²⁸ Ziya Selçuk, Eğitim Psikolojisi, 15. bs. Ankara, Nobel Yayın, 2008, s. 160-161.

²⁹ A.e., 410c

Devlet diyalogunda, eğitim felsefesi ve yüce varlık arasında ilişki görülür, yani eğitim, İyi İdeası'na dayanmaktadır. Burada, filozofun en yüksek eğitim seviyesini vurguladığını da unutmamak gerekir.³⁰

3-Eğitimin Faydaları

Platon'un Devlet Diyalogu bağlamında incelediğimiz eğitim amaçları, alanları ve eğitim sürecinden sonra, aynı eseri temel alarak bu eğitim sürecinden geçmenin ve genel olarak eğitimin faydalarını belirlemeye çalışacağız. Bireyler, hayatları boyunca mutluluğu kendilerine amaç edinirler. Mutluluğa ulaşmak için başvurulan yollar ise araçlardır. Eğitim de, insanı mutluluğa götüren araçlardan biridir. Buna iki gerekçe gösterilebilir: Biri eğitimin, insan ruhundaki üç bölüm arasında uyum sağlaması ile olur. İkincisi ise eğitim, insana bazı erdemleri kazandırarak onun mutlu olmasını sağlar. Bu erdemler arasında bilgelik, cesaret, ölçülülük ve adalet vardır. Bunlar, aynı zamanda Platon'un ideal devletinin de özellikleridir. "Mükemmel olan şey bilge, cesur, ölçülü ve adil değil midir?"³¹ Mükemmel insan ve dolayısıyla, insana benzer olarak tasavvur edilen devletin ideali için bu erdemler kaçınılmazdır. Bunlar, hem devleti hem de bireyi mutlu eden erdemlerdir. Söz konusu erdemler, ruhu iyi ideasına yaklaştırır, hayatını düzenler.

Ayrıca, temel eğitim alanlarında bahsettiğimiz müzik (doğru müzik olmalıdır, her çeşit müzik değil) ruhu güzelleştirir. Güzel olana yönlendirir, kötülük ve çirkinlikten, eksiklikten uzaklaştırır. Böylece filozofa göre birey, doğru davranır, yanlış ve hatalardan sakınır.³² Elbette Platon'un bahsettiği bu özelliklerin, ideal insan için olduğunu ve bu eğitimleri tamamlayan insanlar için geçerli olduğunu unutmamak lazım.

Ruhu güzelleşen insan da "...sanattaki ve doğadaki hataları ve eksiklikleri en dikkatli kişi olarak bir bakışta seçeceği için de, -haklı olarak hata ve çirkinliklere isteksiz olacak- güzel şeyleri sevip övme ve ruhunu onlarla besleme imkânı bulup kendisini de 'güzelleştirir', 'kusursuz' biri olur."³³ Kötü müzik ise uyumsuzluğa yol açar.

Eğitim, tüm bunların yanında yetenekli bireyleri, yetenekli oldukları mesleklerde gelişmelerini sağlayarak da devlete ve bireye fayda sağlar. İlgili olan meslekte, kişinin yeteneğini geliştirmesine olanak vererek toplumun güvenini kazanmasına sebep olur. Bu anlayış, bugün de devam ettiği görülmektedir. Alanında en üst düzeyde, eğitim almış uzman kişilere toplum daha fazla güvenmektedir. Bu kişiler de yaptıkları başarılarla bu eğitim sürecinin karşılığını vermektedir.

Eğitimin saydığımız gibi birçok faydası vardır. Eğitimin iyi olmasının devletin ve toplumun da iyi olmasına sebep olduğunu biliyoruz. Ancak, tersi durumlarda da

³⁰ Jaeger, Paideia; The Ideals of Greek Culture, s. 223.

³¹ Platon, Devlet, 427e

³² A.e., 401d

³³ A.e., 401e

yani kötü eğitimden de yine devlet olumsuz etkilenir. Peki, eğitimin bozulduğunu nasıl anlayacağız? Platon'un buna cevabı hastahane ve mahkemelerin çoğalmasının bu durumun işaretleri olduğu yönündedir.

“Bir devlette düzensizlik ve hastalık çoğaldıkça orada mahkemeler ve hastahaneler çoğalır; böylelikle tıp ve hukuk bilen insana duyulan ihtiyaç artacağından, bir sürü serbest insan yargıçlık, hekimlik gibi mesleklere heves eder ve bu meslekler de böylelikle toplumdaki en saygın meslekler haline gelirler.”³⁴ Bunu biraz daha açacak olursak, yanlış beslenen ruhun yani iyi bir beden eğitimi almayan ya da yanlış eğitilen bedenle elbette hastalıklar çok olacaktır.

Eğitimin faydasını Platon, şu cümlelerde çok açık olarak dile getirmektedir: “İnsanlar iyi yetiştirildiğinde üstün doğaya sahip olurlar, bu üstün doğaya sahip insanlar da bu eğitim sisteminin daha da iyileşmesine neden olur, insanların doğası iyileştikçe diğer canlılarda olduğu gibi daha nitelikli çocuklar dünyaya getirirler.”³⁵

4-Bireylerin Eğitimi

Eğitimin amaçlarını, eğitim alanlarını ortaya koyduktan sonra, eğitim sürecinin olmazsa olmazları arasında yer alan bireyleri de açıklamak gerekir. Tasavvur edilen ideal devletin, ideal eğitim sürecinde bireylerin konumu nasıldır? Kimler bu eğitim sürecinden geçmelidir? Burada da devlet yapısındaki gibi bir ayırım var mıdır? Bu sorular ışığında, eğitim sürecinin ve öğrenen bireylerin özelliklerini ele almaya çalışalım. Filozof, burada da sınıfların yeteneklerine göre bir ayırım yapar ve sınıfların eğitimlerinin özelliklerini sergiler. Bu bölümde kadın, çocuk, bekçi ve yönetici sınıfın eğitimleri ele alınmaktadır.

a-Çocukların Eğitimi

Platon, bekçi sınıfının eğitiminden önce, bunların nasıl yetiştirileceği yani çocuk eğitimi üzerinde durur. Ona göre, doğar doğmaz çocuklar devlet elinde yetiştirilmelidir. Bunlar, anne ve babalarının kim olduğunu bilmezler. Bu sebeple, herkese anne-baba derler, diğer çocukları kardeşleri gibi görürler. Bu, bütün topluma yayılarak büyüklerin hepsinin anne ya da baba, büyükbaba, dayı vs. gibi akrabalık bağları var sayılarak toplumda dayanışmanın en üst safhada olması sağlanır. Bu açıdan bakınca, Platon'un Devleti, büyük bir aileyi andırmaktadır.

Koruyucuların çocukları, devlet kontrolüne alınarak böylece istenilen şekilde yetiştirilmeleri sağlanır. Çünkü, ancak o zaman devlet bireylerin amaçları doğrultusunda eğitim almalarını kontrol edebilir. Aksi halde, her aile, farklı yaşam, kültürel, ekonomik özelliklere sahip olduğundan çocuklar eksik, yanlış, eğitim alabilir. İlk çağlarda, öğrenilen şeyler kalıcı olduğu için Platon çocuk eğitimine büyük önem ver-

³⁴ A.e., 405a

³⁵ A.e., 424a,b

mektedir. Ancak, ortak koşul ve şartları oluşturmak zor olduğu gibi bu çeşitlilik, aynı zamanda eğitimde bir zenginlik oluşturmaktadır. İnsan, herhangi cansız bir varlık gibi olmadığından, çevresindeki koşullardan etkilenmemesi mümkün değildir. Onu her şeyi ile belirlemek, çok zor hatta imkânsızdır.

Platon'un çocuk eğitimini, devlet kontrolüne alması gibi kadın ve erkeklerin birleşmelerine bile devletin (yöneticilerin) karar vermesi gerektiğini söyler.³⁶ O zaman yetenekli çocuklar dünyaya gelebilecektir. Daha sonra çocuklar, devletin bakımhanesine götürülerek, buradaki hemşirelere teslim edilir. Sakat çocukların ise gizli, bilinmez bir yerde tutulacağı anlatılır.³⁷ Bu bir bakımdan ayıklama, ayırimcılık olsa da amaç sağlıklı bir toplumun yetiştirilmesidir. Oysa, sakat olmayanlar için, eşit bir eğitim başlar. Çünkü, zengin ya da soylu çocukları değil tüm çocuklara yeteneğine göre eğitim verilir. Bu eşit eğitim hakkı sayesinde çocuklar, yeteneklerine göre eğitim sürecinden geçtikten sonra çeşitli sınamalar sonucu bekçi, yönetici gibi görevlere gelirler. Yönetici ve bekçilerin devletin temel unsurlarından olduğu için bunların eğitiminin ailelere bırakılmaması, Platon'un düşünce sistemi içinde gayet mantıklı görünmektedir. Çünkü yöneticiler, tüm toplumun mutluluğunu amaç edindiklerinden ve bilgelik açısından en üst eğitimli alan kişiler olduklarından, eğitimin kurallarını da onlar belirleyecektir. Mademki her işi işin ehli kimse yapacaktır, ideal devlette de yöneticiler, en iyi eğitimi aldıklarından, eğitimin en iyi nasıl yapılacağına da onlar karar verebilirler.

Çocukların öncelikle, müzik eğitimi alması gerekir. Müzik eğitimi içerisinde sayılan masallar gerçek ve gerçek olmayan diye ayrılır. Çocuklar dıştan gelen uyarıcılara son derece açık olduklarından onların istedikleri ya da rastgele bir masal dinlemelerine izin verilmemelidir. Çünkü, çocuk eğitimi açısından yanlış anlatım ve konuları barındıran masallar olabilir. Bunları ayıklamak gerekir. "Peki, çocuklara hiç göz kulak olmayalım da önlerine çıkan ilk ozandan dinledikleri biçimiyle ilk masalı benimseyip büyüyünce sahip olmaları gerektiğini düşündüğümüz fikirlerin tam zıttı fikirlerin ruhlarına yerleşmelerine göz mü yumalım?"³⁸ Görüldüğü gibi, Platon eğitimin amaçlarına ulaşması ve devletin istediği şekilde olması için her türlü dışsal etkinin kontrol edilmesi gerektiğini savunuyor. Aksi halde çocuklar, daha baştan yanlış bilgilerle eğitilecek ve ideal görülen eğitim anlayışına ulaşamayacaklardır.

Sadece müzik ve beden eğitimi almakla kalmayan çocuklar, aynı zamanda savaşlara da götürülmelidir. "Tabi ki birlikte savaşa katılacaklar; beraberlerinde de yeterince güçlü olan çocuklarını savaşa götürecekler ki, aynı zanaatkârların çocukları gibi, gelecekte yapacakları işlerle önceden tanışma fırsatını yakalasınlar; onlar, sadece savaşın nasıl yapıldığını izlemekle kalmayacak, orada anne ve babalarına yardımcı olacak-

³⁶ A.e., 460b

³⁷ A.e., 460c

³⁸ A.e., 377b

lar.”³⁹ Bu da bize gösteriyor ki eğitim, salt teorik olmamalı, bunun bir de uygulama kısmı olmalıdır. Burada uygulama alanı olarak da bekçiliğe yatkın çocuklar için savaş alanlarıdır. Böylece, daha çocuk yaşta cesaretli olmayı, ölüme alışmayı ve korkaklığı gidermeyi amaç almaktadır. Geleceğin bekçileri için bu, ilk adımdır tabi ki müzik ve beden eğitimini aldıktan sonra. Çocukların bu eğitimleri sırasında iyi bir beslenme ile sağlıklı bedenlere sahip olmaları da sağlanmalıdır. Çocuk eğitiminde yine oyunlar da önemli bir role sahiptir. Kesin kurallarla düzenlenmiş oyunlarda çocuklara daha erken yaşlardan itibaren yasa ve disipline uyma öğretilir.⁴⁰

b-Kadınların Eğitimi

Platon’a göre, çocuk eğitimini ele aldıktan sonra, kadınların eğitimini de ele almak, konuyla yakından ilişkili olduğu için gereklidir. Fakat ondan önce kadınların Platon’un ideal devlet anlayışındaki yerine bakmak icap eder. Onun yaklaşımında, özellikle bekçiler sınıfındaki “Kadınlar bütün erkeklere ait olmalıdır.”⁴¹ Burada da kuralları belirleyen yöneticiler, olduğundan onlar kadın ve erkeklerin birleşmelerine karar verirler. Böylece, en iyi kadın ve en iyi erkek yani cesur, bilge, adil kişilerle bir araya getirilerek daha sağlıklı toplum yaratma amacı vardır. Tabi ki bu, ne o dönem ne de başka bir dönemde uygulanabilmiştir.

Filozof, kadınlarla ilgili bu görüşüne rağmen, eğitimde kadın ve erkeklerin eşit hakka sahip olduklarını belirtir. Kadın ve erkekler, aynı eğitim sürecinden geçmelidir. “...kadınlarla erkeklere aynı görevleri vereceksek, onları aynı şekilde yetiştirip eğitmeliyiz.”⁴² Platon’un bu fikri o dönem için oldukça iddialı olmuştur. Özellikle sadece soyluların eğitildiği bir dönemde Platon’un kadınları da erkeklerle eşit sayması önemlidir. Hatta kadınlar, bu eğitim sürecinde temel eğitimin yanında savaşçılık eğitimini de almalıydılar.⁴³ Silah taşıma, zihinsel, ruhsal eğitim ve ata binmeyi kadınların da öğrenmesi gerekir. Böylelikle, herhangi bir savaş durumunda veya farklı zorluklarda kadınların da mücadele gücünden faydalanılacaktır. Onun bu görüşleri, şu temele dayanmaktadır: “Demek ki sadece bir kadın ya da bir erkeğe uygun olan resmi (kamusal) bir meslek yoktur; yaradılıştan beceriler her iki cinste de eşit bölüştürülmüştür ve kadın doğal verileri bakımından her mesleğe katılabilir; erkek de öyle.”⁴⁴ Filozofun buradaki saptamaları gerçekten eğitimin eşitliği, kalitesi ve amacı için çok önemlidir. Eğitimde kadın ve erkeğe eşit hak vermesi, bugünkü eğitimin temelini oluşturmaktadır.

³⁹ A.e., 466e, 467a

⁴⁰ A.e., 424e

⁴¹ A.e., 457c

⁴² A.e., 451e

⁴³ A.e., 452a

⁴⁴ A.e., 455d

Kadınların sadece müzik ve beden eğitimi değil, aynı zamanda, savaş eğitimi de almaları, Platon'un orduya ne kadar büyük önem verdiğini gösterir. Daha küçük yaştan itibaren kadın ve erkekler, sert katı bir disiplinle yetiştirilmek istenmesi aslında bunu en açık şekilde göstermektedir. O dönem, ülkelerin dış istilalara açık olmaları bunu gerektirmiştir. Filozof, ayrıca bu görüşlerinde Sparta'daki katı eğitimden etkilenmiş ve onları örnek almıştır. Ona göre, Ispartalılar, her ne kadar dıştan sert görünmeler de bunun katılığın altında önemli bilgelikler yatmaktadır.

c-Bekçilerin Eğitimi

Bireylerin bekçi, yönetici veya halk sınıfının hangisinde yer alacaklarını nasıl belirleyeceğiz? Platon, buna şöyle bir çözüm getirmektedir: Mayasında altın olanlar, yönetme kabiliyetine sahipken, mayasında gümüş olanların yardımcılık, mayasında tunç, bakır olanlar ise toprakta çalışma kabiliyetleri vardır. İşçiler de, bu son sınıfa dâhil edilmektedir.⁴⁵ Madenleri örnek göstererek, bireylerin kabiliyetlerinin önem derecesi böylece ortaya konulmuştur. Platon'un yöneticilere en büyük değeri vermesinin sebebi, yöneticinin filozof olmasıdır. Çünkü, ancak filozof, iyi ideasını en iyi bilir ve en iyi o yönetebilir.

Bu üç sınıftan halkın bekçi ve yöneticiler gibi üst seviyede eğitim almalarını gerekli görmez. Bunların askeri ve siyasi hakları yoktur. İyi, ahlaklı olmak için, ahlak alanında eğitim almalıdırlar.⁴⁶

Bekçiler sınıfı ise yönetenlerden sonra, en önemli olan gruptur. Bunlar, kadınların eğitiminde bahsettiğimiz gibi kadın ve erkeklerden oluşurlar. Yöneticinin kurallarına yani yasalara uyarlar. Bugün, devletin askeri ve polis yani güvenlik güçlerine karşılık gelirler. Bunlar, çocukluktan itibaren sıkı bir eğitim alırlar. Oyun, masaldan başlayarak beden, müzik eğitimi, savaş eğitimi gibi her konuda alacakları eğitimin kuralları bellidir. Bu kuralları koruyanlar ise yöneticilerdir.

Çocukluktan itibaren eğitim almaları gereken koruyucular, daha sonra da cesaret ve dayanıklılıkları ölçülerek bir tür ayıklamaya tabi tutulurlar. Hatta acı ve kavgalara karşı dayanıklılıklarına, büyülenmeden etkilerine bakılır. Bu kişilerin zevklere karşı duyarlılığı sınanır. Platon, burada eğitimin ne kadar değerli olursa olsun, doğal karakterin önemini yadsınamayacağını ortaya koymaktadır. Amaç, uyum duygusuna sahip olup olmadığı, kendine ve devletine yararlılığını belirlemektir. Eğitimin uzun bir süreç olduğunu, göz önüne alarak bu sınamaların çocukluk, gençlik ve olgunluk çağında sürekli yapıp sadece başarılı olanlar devlet yöneticisi ve koruyucusu olabilirler.⁴⁷

⁴⁵ A.e., 415a

⁴⁶ Küken, İlkçağda Eğitim Felsefesi, s. 495.

⁴⁷ A.e., s. 270-271

d-Yöneticilerin Eğitimi

Platon'un sınıflarından en önemlisi ve hatta bel kemiği olan filozofların eğitimi-ne gelince, anladığımız kadarıyla en dikkatli ve doğru eğitimi alması gerekenlerin yöneticilerdir. Yöneticiler, bekçiler içinden seçildiğinden bunların gelecekte devleti yönetecekleri ve eğitimden sorumlu olacakları varsayılarak daha baştan iyi bir eğitim almaları gerekir. Bunlar, bekçilerin eğitimini almalarının yanı sıra görevleri icabı bundan daha fazla bilgeliğe ihtiyaç duyarlar. Bir beden için baş nasıl önemliyse, devlet için de yönetici aynı öneme sahiptir.

Ona göre, yöneticiliğin baş şartı filozof olmaktır. Çünkü, ancak filozoflar, bilgeliği sever. O dönem için bir filozof müzik, matematik, geometri, astronomi, vb. dönemindeki tüm bilimleri bilmelidir. Ayrıca, filozof, gündelik hayattaki diğer insanlar gibi sanıyı değil, bilimsel bilgiyi bilendir. Bu da onu halktan ayırır. İşte, filozof, hakikatin dostu olduğundan, kral olmalı ki devlet de en iyi devlet olsun.

Öğrenmeyi seven, hızlı kavrayan ve güçlü hafızaya sahip filozof, yaradılışın en büyük bilimlerini kaldırabilmelidir.⁴⁸ Yani ideaların bilgisine de açık olmalıdır. Çünkü, daha önce söylediğimiz gibi Platon'un hakikati idealara dayanır. Devlet kitabı boyunca adaleti, her şeyin üstünde tutan Platon, iyi ideasını bundan da üstün tutar. Bunun sebebi ise; "...akıl iyi idea'sını bilgi'nin ve hakikatin nedeni olarak kavrar..."⁴⁹ Dolayısıyla filozof, en son iyinin bilgisine ulaşmalıdır. Temel alanlarla birlikte yöneticiler, geometri eğitimi, astronomi ve diyalektiği de öğrenmelidirler. Ancak, vurguladığımız gibi filozof, bunların da üstüne çıkarak iyi ideasının bilgisine ulaşmayı hedef almalıdır. Tabii ister filozof olsun isterse de bekçi olsun, bunların doğal yetenekleri de bu eğitim alanlarına uygun olmalıdır. "Devlet kurucusu olarak görevimiz, yaradılıştan gelen en iyi verilere sahip olanları, daha önce en yüce bilim olarak tanımladığımız bilime kendilerini adamaya zorlamaktır: İyiyi görebilmeleri ve o tırmanmayı yapmaları için..."⁵⁰

Platon'un eğitim anlayışında, bireyden ziyade devletin bekasını gözettiği aşikârdır. Karl Popper da Açık Toplum ve Düşmanları'nda bireyciliğin arka plana atılmasını vurgulamaktadır.⁵¹

Sonuç

Platon'un eğitimini incelediğimiz bu yazımızda, amacımız olan eğitim anlayışını dönemin gerek sosyo-kültürel gerekse de eğitim özellikleriyle vermeye çalıştık. Bunun sebebi ise her düşüncenin, kendi dönemiyle beraber incelenmesi gerektiğini

⁴⁸ A.e., 503e

⁴⁹ A.e., 508e

⁵⁰ A.e., 519c

⁵¹ Karl Raimond Popper, Açık Toplum ve Düşmanları, Çev. Mete Tunçay, Cilt 1, Liberte Yayınları, Ankara, 2010, s. 136.

düşünmemizdir. Dolayısıyla, Platon da döneminin sorunlarına çözüm getirmek için böyle bir yazma işine girmiştir. Tabi ki sofistlerden, hocası Sokrates'in görüşlerinden ve idam edilmesinden, Atina'nın demokratik ve sosyal yapısından, Isparta'daki eğitimden de etkilenerek felsefesini ve eğitim görüşünü yazmıştır.

Filozof, ideal devleti tasarlarırken, ideal eğitimi de ortaya koymaktadır. Bu eğitimin kurallarını belirleyen, eğitimden sorumlu temel mercii de devlettir. Eğer bir ülkede, eğitim iyi olursa devlet de mevcut en iyi devlet olabilecektir. İkisi birbirini karşılıklı olarak etkilemektedir.

Devleti sınıflara ayıran Platon, yöneticilik görevini de filozoflara layık görür. Çünkü ancak, onlar yönetme sanatını en iyi bilebilir. Dolayısıyla, işin ehli onlar olduğundan, gerekli deneyimlerle birlikte tüm devletin mutluluğunu amaç edinirler. Ancak, o zaman en iyi devlet düzeni sağlanmış olur.

Bu tasarlanan devletle birlikte, eğitim de ideal olmalıdır. Her sınıfın alacağı eğitim, yukarıya doğru artar. En alta halkın eğitime pek ihtiyacı görünmezken, onun yukarısındaki koruyucular ise temel zorunlu eğitimi almalı. Yöneticiler, bundan fazla olarak felsefe ve diğer bilimleri de öğrenmelidirler. Aynı zamanda, her sınıfın sahip olması gereken özelliklerle beraber bu eğitim alınmalıdır; koruyucuların cesaretli olmaları, zevklere düşkün olmamaları, yöneticilerin akıllı olması gibi. Halktan koruyucular, koruyuculardan da yöneticiler yeteneklerine göre seçilirler. Platon'un filozof kral görüşüne benzer olarak, Farabi de daha sonra iyi bir yöneticinin sahip olması gereken özellikleri ele almıştır. Platon'un etkisi, sadece Farabi ile sınırlı kalmamıştır. Birçok siyaset kuramcısını daha etkilemiştir. Fakat, Platon'un olumlu ütopyik görüşlerine karşın gelecekle ilgili karamsar ütopyalar⁵² da yazılmıştır, tıpkı Aldous Huxley'in Cesur Yeni Dünya'sı gibi. Burada, her yönüyle belirlenen insanın iradedden yoksunluğu anlatılmaktadır.

Eğitim insanı iyiye, güzele yönlendirir ve yeteneklerini geliştirir. Daha çocukluk-tan itibaren çocuklar, yeteneklerine göre kendilerine uygun meslekteki kişileri taklit etmelidirler. Taklit çocukların öğrenmesinde etkili bir yoldur. Çünkü çocuklar, öğrenmeye meraklı ve henüz neyin iyi ya da kötü olduğunu bilmediklerinden her şeyi taklit edebilirler. Bu sebeple çocuklara olumlu davranışlar gösterilmeli ve iyi örnekler sunulmalıdır. Bu davranışlar, bir süre sonra çocukların karakterine yerleşir. Platon, bu görüşlerinde son derece haklıdır. Platon, kendi döneminde masalların bile uygun olanların seçilmesini söylerken, bugün çocuk gelişiminde çevredeki bu kadar fazla aracı denetim altında tutmak gerçekten de oldukça zor görünmektedir.

⁵² Ütopyacılığın bir de tanımını yapmamız gerekirse; ütopyanın mevcut toplumdaki daha iyi ve yetkin bir toplum kurma inancı ve mevcut toplum düzeninden daha mükemmel bir toplum modeli oluşturma inanç ve tavırları olduğu söylenebilir. Bkz.: Ahmet Cevizci, Felsefe Sözlüğü, 5. bs., Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002, s. 1069.

Platon'un öğrenmenin var olan düşünceleri yeniden hatırlama olduğu fikri, bugün hala tartışılmaktadır. Çünkü, yaygın görüşe göre, insan, doğuştan hiçbir şey bilmeden doğar. Zamanla öğrenerek bilgileri üst üste yapılandırır.

Ayrıca, bebeklerin doğar doğmaz devlet eline verilmesi onların eğitim açısından gelişmesini engellemez mi? Çocuklar, bir ailede doğarlar, anadillerini burada kazanırlar, ilk öğrenmeler burada gerçekleşir. Aile, onların sadece fiziksel olarak büyümelerini sağlamaz, aynı zamanda psikolojik ihtiyaçlarını da giderir. Her ne kadar Platon, devletin büyük bir aile gibi olacağını söylese de bunun ailelerin yerini tutacağı söylenemez.

Kısaca, Platon eğitim anlayışını devlet düşüncesiyle beraber ele almış ve ideal toplumun ancak, iyi bir eğitim sayesinde gerçekleşeceğini vurgulamıştır. Mükemmel insan, ölçülü, adil, erdemli, topluma faydalı olandır. Bu özelliklere sahip insanı yetiştirmek de eğitimin temel görevidir.

Kaynakça

- Adjukiewicz K., **Felsefeye Giriş: Temel Kavramlar ve Kuramlar**, Çev. Ahmet Cevizci, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1994.
- Bıçak, Ayhan, **Felsefenin Kuruluşu**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015.
- Büyükdüvenci, Sabri, "**Pragmatizm Ve Eğitim**," (Çevrimiçi) [http\dergiler.ankara.edu.tr\5](http://dergiler.ankara.edu.tr/5) Nisan 2009.
- Cevizci, Ahmet, **Felsefe Sözlüğü**, 5. bs., İstanbul, Paradigma Yayınları, 2002.
- Guterk, Gerald L., **Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar**, Çev. Nesrin Kale, 3. bs., Ankara, Ütopya, 2006.
- Jaeger, Werner, **Paideia; The Ideals of Greek Culture**, Volume III, The Conflict of Cultural in the Age of Plato, Çev. Gilbert Highet, Oxford University Press, Oxford, 1986.
- Kükten, Gülnihal, **İlkçağda Felsefe Eğitimi**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2003.
- Platon, **Devlet**, Çev. Cenk Saraçoğlu, Veysel Atayman, 3. bs., İstanbul, Bordo Siyah, 2006
- Popper, Karl Raimond, **Açık Toplum ve Düşmanları**, Çev. Mete Tunçay, Cilt 1, Ankara, 2010.
- Selçuk, Ziya, **Eğitim Psikolojisi**, 15. bs., Ankara, Nobel, 2008.